

En nordfynsk inddæmning - Skovmosen ved Egebjerggård

Hvor oversvømmet vildnis på få måneder forvandles til frugtbart agerland

20. november 1932

Fra v. ses distriktsleder Pedersen, afdelingsleder Basse, hofjægermester Lüttichau og godsejer Ingemann.

Fra tid til anden har vi i de sidste få måneder bragt meddelelser om et stort udtørringsarbejde i Skovmosen ved Egebjerggård i Krogsbølle Sogn. Arbejdet er nu så vidt fremskredet, at hedeselskabet, der forestår arbejdet, har kunnet indbyde til en besigtigelse af arbejdet, der er det største i sin art, som hidtil er foretaget på Fyn.

Mosen mellem hav og skov

Skovmosen er godt benævnt. På tre sider er den omkranset af skov, der dog imod nordøst viger for mosen, som her strækker sig lige ud til havdiget. Kattegat, der skyller stranden på den anden side diget, ligger ved dagligt vande i samme højde som mosen, der på det højeste kun når indtil 30 cm over havets overflade. Ved stormfloden i 1921 gennembrød havet diget, men dette er nu forstærket og bygget op til en højde af 2,70 meter over dagligt vande. Hårdt skal det gå til, om Kattegat nogen gang skal få held til at sende sine salte strømme ind over det kulturareal, der om føje tid vil have afløst den gamle nabo, den vilde mose, som faktisk ingen fod kunne betræde.

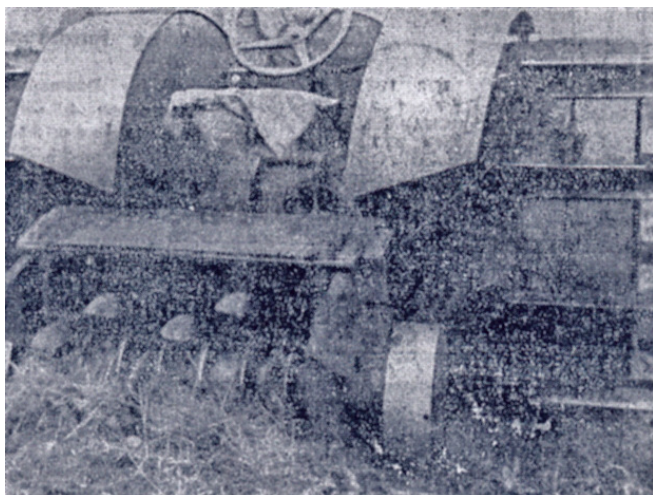
Det ny land

I det åbne hjørne af mosen – hvor en ny, stolt vindmølle knejser – mødes vi med hedeselskabets formand, hofjægermester Christian Lüttichau, Tjele, afdelingsleder Basse, Viborg, distriktsbestyrer A. Pedersen fra selskabets kontor i Odense og ejeren af Egebjerggård, godsejer Ingemann. De har hver for sig noget at sige om det store arbejde.

At se til ligger mosen nu som en stor dyndsort flade, en stor, trekantet kile ind i skoven, der mod vest er mere end en kilometer borte. Den snes mand, der denne dag arbejder ude i mosen, ses næppe, så småbitte syner de på afstand. Skovmosen er på 109 tdr. land. Der er vidt til grænserne.

Opgravning af pumpekanalen.

Fræserens beskedent udseende knivtromle, det eneste apparat, der kan bearbejde visse dele af mosen.

Hedeselskabets indsats

Distriktsbestyrer Pedersen fortæller om hedeselskabets arbejde med udtørningsplanen og det påfølgende arbejde:

Sidst i august blev distriktskontoret i Odense anmodet om at besigtige Mosen. Dens østre halvdel er lavmose, dyndblandet tørv, der har en Dybde fra 1 til 1 ¼ meter. Den vestlige halvdel er nærmest højmose, og i denne del har der fra gammel tid været gravet tørv i stor stil. Men de gamle har taget tørv, hvor det faldt dem ind, og området er derfor nu meget ujævnt, et utal af tørvehuller med mellemliggende balke, et helt lille krigslandskab med granathuller i det små. Tørv, er her 0,8—1,5 meter dyb.

I gamle grev Petersdorffs tid blev der også gjort et forsøg på at udtørre mosen. De kanaler og grøfter, som den gang blev gravet — men som ikke var dybe nok — skal ligesom de gamle tørvegrave fyldes ud.

Bevoksningen var for Størstedelen tagrør og star, i den østlige, tørrere Del, groede tillige mosebuske og dunhammer i vild forvirring. Hist og her stod små urskove af pilekrat, og på enkelte højere steder bredte lyngen sig. Mosser og kjæruld bidrog med lettere strøg til billedet af en naturbevoksning i uindskrænket herredømme over skovmosens umådelige flade.

Fuld kraft på værket

Sådan så skovmosen ud i august, men så snart beslutning var taget om arealets udtørring, rykkede 25-30 mand ud i mosen. Med godt humør gik denne styrke i gang med at rydde op i vildniset. Tagrør og star faldt for leen, krattet måtte neje sig for økse og spade. Snart var „høet“ tørt, men kun bål kunde få bugt med denne høst, og den 6. september tændtes det mægtige bål, der imidlertid var lige ved at tage større mundfuld, end der var dækket op til. Der gik lid i tørvelaget, og i flere dage trodsede gløderne i de metertykke tørvelag alle almindelige slukningsforsøg, og da regnen stadig udeblev, måtte redningskorps

tilkaldes. Efter en dags hårdt pumpearbejde var den „brandlidte“ del af mosen så våd, at branden var slukket.

Så snart mosen var ryddet for vegetation, blev den opmålt og nivelleret. Det viste sig, at der var betingelser for rødræn over hele mosen, og den 8. september begyndte arbejdet med at grave kanaler for pumpeværket og render for dræningerne.

Kanaler og dræn

Tyve mand kom i gang med opgravning af kanalerne. Fra vest til øst går hovedkanalen, ca. 1,4 km lang og 2,3 meter dyb. Fra hoved- og tværkanaler opgravedes efterhånden af 25 mand 8700 kubikmeter fyld. Dræningerne, der gennemgående ligger med 22 meters mellemrum, ligger i dybder på lidt over en meter, varierende efter det nødvendige fald, og der er gravet 24 km drænsgrøfter. Hermed beskæftigedes andre 30 mand. Til dræningen benyttedes overalt lerrør, hvoraf der er medgået ca. 80,000 stykker.

Samtidig med dette arbejde fortsattes rydningen af træstubbe og krat, hvorved 15 mand fik arbejde, og fyldet fra kanalerne kørtes af 10 mand med 6 heste ud i mosens ujævnheder, hvorved vejen lettes for ploven og de andre markredskaber, der nu vil få deres arbejde lagt ud i den besejrede mose. 80 mand havde i den travleste tid deres arbejde i stormosen. Til hestene blev der bygget en interimistisk stald i et birkekrats læ, der var for lang vej til hovedgårdens stald, når arbejdet rigtigt skulde skride.

Hovedkanalen set mod vest. De mandshøje volde køres efterhånden ud som fyld i mosens ujævnheder.

For lidt og for meget

Helt uden hindringer er arbejdet ikke gået. Den brand, vi nævnte, sinkede lidt, men værre blev det, da regnen i oktober kom strømmende i dagevis. Heldigvis var de store kanaler så vidt færdige, at de kunde føre store mængder vand, og pumpeværket

var så vidt færdigt, at en traktor kunde sættes til. Men der må også sættes fuldt pres på, og i 12 døgn gik pumpen uafbrudt. Tre gange fyldtes de dybe kanaler til få tommer fra randen, men hver gang kunne pumpen tage fra i stærkere tempo. Nogle mindre skred i kanalvæggene, der let udbedredes, var det eneste resultat af denne vældige belastning, som værket altså bestod med glans.

De gamle ege

Skovmosen var før i tiden storskov. Derom vidner utallige træstammer, der under gravningen er fundet i tørv.

Halvalen alen eller så under mosens nuværende overflade ligger de væltede stammer, nogle af dem metertykke. Men engang er landet sunket. Skoven døde, og nu, århundreder senere, finder man resterne af de gamle kæmper.

Muligt er det, at stammerne er så godt bevarede, at de kan skæres til gavntæ. Forsøget vil i al fald blive gjort.

*Der er endnu afryddet plantevækst, der skal brændes. Starstubbene i forgrunden viser, hvad **det** er for vanskeligheder, fræseren skal overvinde.*

200 Liter vand i sekundet

Pumpen, som vi har nævnt, står tæt ved diget, kun få meter fra kysten. Den er et vidunder af teknisk snilde, nyeste nyt på sit område.

Fabrikant Hans Lykkegård, Ferritslev, der har leveret den, fortæller lidt om dens indretning. Vindmotoren er af fabrikkens gængse type udstyret med forbedringer, omsamlet som resultat af 40 års erfaring.

En sådan moderne vindmotor er helt automatisk og automatisk smurt, således at den kan overlades til sig selv en uge eller mere uden smøring eller tilsyn af nogen art. Ved tiltagende storm vil den af sig selv begynde at afsejle, når maksimalydelsen er nået, og det vil den fortsætte med i samme grad, som stormen tiltager, således at hastigheden altid vil være

konstant, når vinden kommer over en vis styrke. I øvrigt er der i denne vindmotor indbygget kugle- og rullelejer, fræsedede stålhjul i lukkede oliekanaler o. s. v.

Pumpen er en propelpumpe, der består af et lodret rør, igennem hvis midte er ført en aksel med propeller eller skibsskruer på den nederste ende, der er ført ned i vandet. Når denne aksel sættes i hurtig rotation, vil propellerne „skrue“ vandet ovenud af røret, ligesom en skibsskrue skruer vandet bagud fra skibet, når skruen sættes i gang.

Pumpen her er indrettet for en ydeevne på 100 til 200 liter pr. sekund. Vandet fra mosen skal løftes 2,5 meter.

En ydelse på 200 liter pr. sekund bliver 12.000 kg i minuttet, hvilket er, hvad en almindelig stor jernbanevogn kan bære. I et døgn vil pumpeanlægget således kunne udpumpe så meget, som 1440 jernbanevogne kan rumme. Et ret anseligt jernbanetog — som fra Odense til Otterup. Fra pumpen føres vandet i en 18 tommer ledning gennem den gamle afvandingsluse igennem diget til havet

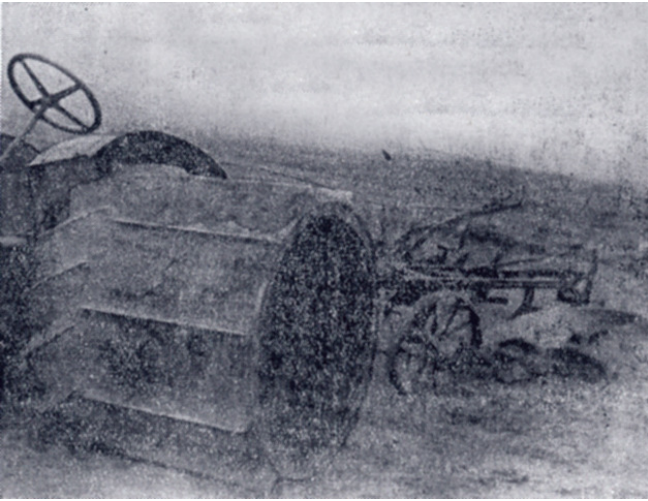
På vej til kultur

Mosen er tæmmet; det giver distriktsbestyrer Pedersens forklaring og det syn, mosen nu frembyder, tydelige beviser på, men der er jo et stykke endnu, inden dens 109 tdr. land er under kultur. Om det, der står tilbage, fortæller distriktsbestyreren:

Der er udtaget jordprøver til analysering af tørvens gødningstrang, og i løbet af vinteren vil arealet blive tilført de nødvendige mængder af kalk, kali og fosfor.

Fræseren

Til bearbejdelse af jordbunden, der selvfølgelig er et filter af seje rødder, anvendes først og fremmest hedeselskabets jordfræser. De oprindelige knive arbejdede ikke så godt, men ved samarbejde med Chr. Andersens Maskinfabrik, Holbæk, er det lykkedes at konstruere en kniv, der arbejder bedre og billigere end den hidtil anvendte tyske, hele fræseren er nu dansk arbejde. Det er det tørrere, vestlige område på ca. 60 tdr. land, der skal besejres af fræseren. Den trækkes af en traktor og har et arbejdsfelt af 80 cm.s bredde. Ved jævn hastighed gør dens 24 knive 200 omdrejninger i minuttet, og hver kvadratmeter gennemskæres af ca. 180 knive ved første behandling. Fræseren skal gå over arealet to gange, og anden gang påsættes det dobbelte antal knive. Det er imponerende at se fræseren gå gennem mosen. Jordklumper og rodstumper står som et sort skumsprøjt op i dens kølvand, og hvor den har gået, er jorden i syv tommer dybde så findelt, at den for så vidt godt med det samme kunde tilsås. Fræseren behandler ca. 2 tdr. land om dagen. Det er en karl, man må tage hatten af for. Den østlige del af mosen skal behandles med en speciel engplov, der trækkes af en traktor med alenbrede reservefælge. Den trækker en fure på 18 tommer.

Engploven med de mægtige reservefælge på traktoren.

Den første afgrøde

Mosen skal efter bestemmelsen være pløjet og fræset inden udgangen af året. Til foråret vil den blive til- sået med havre, og selv om den første afgrøde vil vise spor af den gamle tagrørs- og starvegetation, vil afgrøden allerede det andet år praktisk talt være ren. Det er hensigten at holde særskilt regnskab over udgifter og indtægter vedrørende mosen, så man kan få et overblik over, hvorledes forrentning og afdrag kan ske af den ved arbejdet bundne kapital.

Det kan i denne forbindelse anføres, at den samlede udgift ved udtørringen må anslås til ca. 35.000 Kr.

De store arbejdsmuligheder

Ved den lille sammenkomst i mosen benyttede afdelingsleder B a s s e , Viborg, lejligheden til at slå et slag for igangsættelsen af endnu flere kultiveringsarbejder.

— Der er masser af moser og andre arealer, der i virkeligheden trænger til at blive kultiverede. Ikke alene de store arealer, men også de mange små, der tilsammen betyder så meget, meget mere, og i en krisetid, hvor arbejde er tidens stærkeste krav, gælder det om at sætte så meget arbejde i gang som muligt. Selv under de nuværende forhold for landbruget skulde det også fra landbrugets side set være af den største betydning at indvinde arealer, der kan give afgrøder, som aflaster Indførslen af kraftfoder.

— Men bliver det ikke for dyrt?

— Ikke, når arbejdet bliver rigtigt planlagt og godt gennemført — og når penge kan skaffes på rimelige vilkår. Men der er vi jo så heldige at have to love om grundforbedringslån, hvorved der kan gives kommunegaranti og i visse tilfælde tilskud helt op til halvdelen af omkostningerne.

Meget er gjort, men der er langt igen. Mægtige

arealer af landets bedste jord trænger til afvanding eller til mergel, og her yder hedeselskabet sin medvirken. Der er opgaver nok, og bl.a. af hensyn til arbejdsløsheden burde der sættes mange flere arbejder som dette i gang.

Danmark rigere og smukkere

Hofjægermester Lüttichau fremhævede ved samme lejlighed den store betydning, det har, at hedeselskabet, hævet over partikævl og strid, arbejder for hele landet. Vi arbejder støt og kraftigt på at gøre vort land rigere og smukkere, og retter for tiden navnlig vort blik på arbejdsløsheden, som det gælder at bekæmpe med alle midler. Her i stormosen har mange hænder været beskæftiget og en betydelig arbejdsløn er kommet mange hjem til gode. Når afgrøderne efterhånden kommer frem, giver det jo også arbejde til flere hænder.

Hofjægermesteren benyttede lejligheden til på hedeselskabets vegne at rette en Tak til Godsejer I n g e m a n n og til afdelingskontoret i Odense. Hedeselskabet håber, at resultatet vil vise sig tilfredsstillende.

Vanskeligheder er til for at overvindes

— Var De ikke betænkelig ved at gå i gang med dette arbejde? spørger vi godsejer I n g e m a n n .

— , Nå, det var jo ikke, fordi det skortede på advarsler. Folkene herude omkring var skeptiske, de gamle kunde huske, hvor dårligt resultatet blev forrige gang, en udtørring blev forsøgt. Mosen er bundløs dynd, sagde de, det kan ikke gøres. Men hedeselskabet har jo gennemført Arbejdet, og det siger jeg tak for.

— Vil udtørringen ikke få betydning for de arealer, der støder op til mosen?

— I høj grad. Vi regner med, at andre 200 tdr. land vil føle gunstige virkninger af afvandingen.

En ny proprietærgård

Så ligger da altså om få uger stormosens 109 tdr. land parat til at tages under kultur. Hvor for få måneder siden skovens og markens vilde dyr var de eneste beboere, beskæftiges i dag mange hænder, der ellers måtte være ledige. Hvor der ellers på denne tid af året var en halv alen vand over en sur mose, breder sig nu marker så store som en proprietærgårds tilliggende.

Det fynske land er bleven brede agre rigere.

np.

**Denne artikel er digitaliseret til nordfynsk.dk
2.12.2013 af Margit Egdal.**